

Natuur.stad

DRIEMAANDELIJKS LEDENBLAD VAN NATUURPUNT ANTWERPEN STAD - DECEMBER 2019 - FEBRUARI 2020 - JAARGANG 8 - NUMMER 4
VERSCHIJNT IN MAART, JUNI, SEPTEMBER EN DECEMBER

FILOSOFEREN ROND NATUURPUNT

DE DOODGRAVER EN DE MUIS DE HUISMUS VERDWIJNT

Wintertijd, de natuur doet het rustig aan. Voor ons wat tijd om te filosoferen. Hoe moet het verder met Natuurpunt? Is de natuur of het milieu onze hoofdbekommernis? Zoals Koen aangeeft op pagina 5, is het niet of-of, wel èn-èn. Meer natuur betekent een beter en gezonder milieu, voor mens en dier. Een studie van juli 11. in Science toont aan dat er op aarde 900 miljoen ha braak ligt, geschikt om bomen op te planten. Volledig bebost kan deze grond 205 gigaton koolstof opslaan en de klimaatopwarming onder 2 graden houden. En wij in Antwerpen? Een groen dak en een groene gevel aan ons huis. Winterlindes, berken of haagbeuken in onze straat. Een Bosrank en een Vlier in je stadstuin: het helpt allemaal.

Ruik, hoor en zie de natuur: je leert ze kennen en waarderen. Dit leidt vanzelf tot zorg voor ons milieu. Zo creëren we, met de bevriende milieuverenigingen, een breed draagvlak om het klimaatprobleem aan te pakken. Ouders geven dit door aan hun kinderen, bezielde leerkrachten aan hun leerlingen. Vrijwilligers en leden van

Natuurpunt aan onze medeburgers. Verken ons natuurdomein de Wolvenberg. Trek er op uit met onze vogel- of plantenwerkgroep. Meer inheemse planten, bloemen en bomen betekent meer bijen, spinnen en kevers. Misschien vindt een zeldzame Huismus zo meer zaadjes en insecten in onze stad. En horen we ze volgende lente weer lustig tjilpen op de hoek van onze straat.

Marc Van Outryve

Inhoud

december 2019 - februari 2020 – jaargang 8 – nummer 4

Voorwoord	2
Sterk als een mierenleeuw	3
Enkele filosofische vragen bij Natuurpunt	4
Doodgravers: "opruimers" van de natuur	6
De Gewone wolzwever: een pluizige bestuiver	9
De Berk	10
Interview met Ria Van Bastelaere	11
Studie en beheer	12
Huismussen in Antwerpen	14
Een wandeltocht vol verhalen met JONAS	15
Activiteitenkalender	16

Lokale afdeling

Natuurpunt Antwerpen Stad is de lokale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Het werkingsgebied omvat de delen van de districten Antwerpen (postcodes 2000, 2018 en 2060) en Bergerhout binnen de Ring en het volledige district Berchem. Lid worden betekent dat je deel uitmaakt van een grote vereniging met meer dan 100.000 gezinnen, die in Vlaanderen 25.000 ha natuurgebied beheert.

Contact

Koen Van Keer, Boomgaardstraat 79, 2018 Antwerpen. (03-226 76 01)
info@natuurpuntantwerpenstad.be

Vragen of opmerkingen kan u sturen naar: redactie@natuurpuntantwerpenstad.be

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 30/jaar. Te storten op rekeningnummer BE17 2300 0442 3321 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel het nationale tijdschrift Natuur.blad als het lokale ledenblad Natuur.stad. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 7 een abonnement op Natuur.stad nemen. Te storten op rekeningnummer BE60 5230 8051 9270 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 40 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten kan op BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'Wolvenberg – projectnummer 7743'.

Natuur.stad is het driemaandelijkse ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Stad. Gedrukt op een alcoholvrije pers met inkt op vegetale basis door De Wrikker cvba. Oplage: 2.800 exemplaren.

Redactie: Christiane Lobbstaël, Ria Van Bastelaere, Cindy Van den Dries, Monique Van Dousselaere, Graziella Van Eylen, Koen Van Keer, Marc Van Outryve, Minne Verlinden, Johan Wyckmans.

Layout: Peter Kluppels en Wim Bruneel

Sterk als een mierenleeuw

Tekst: Ria Van Bastelaere

Nee, je moet niet op safari gaan om een mierenleeuw te zien. Het is geen leeuw en het is geen mier. Het is een insect dat behoort tot de netvleugeligen. Een volwassen mierenleeuw lijkt het meest op een waterjuffer. Het grootste deel van zijn leven is hij een larve die onder andere mieren doodt en opeet.

Volwassen mierenleeuwen

Wereldwijd zijn er honderden verschillende mierenleeuwen. In België kennen we 2 soorten, die beide ook aangetroffen zijn in onze regionale Natuurpuntafdeling Schijnvallei: de Gevlekte mierenleeuw en de Zwartkopmierenleeuw. Beide soorten lijken op elkaar. De antennes van een volwassen insect zijn lang en dik en het uiteinde ervan krult naar buiten als een haakje. Ze hebben een kleine kop. De vleugels hebben een spanwijdte van 70 – 80 mm en zijn vliesachtig en doorzichtig. De Gevlekte mierenleeuw is iets kleiner dan de Zwartkopmierenleeuw en op zijn vleugels zitten kleine, bruine vlekjes. Ze leven maar enkele dagen als volwassen insect en zijn meestal 's nachts actief. Overdag zitten ze verscholen tussen planten en bewegen niet veel. De kans dat je ze te zien krijgt, is dus vrij klein.

Gevlekte mierenleeuw (foto: Koenraad Bracke)

Sterke larven

Het vrouwtje legt haar eitjes in het zand. Na 1 dag komt de larve tevoorschijn. Die heeft een dik bruin lichaam met een harig achterlijf en een paar enorme, tangvormige kaken. Zijn lengte kan 5 tot 20 mm bedragen. Hij begint onmiddellijk een kuiltje te graven. Daarvoor maakt hij met zijn poten eerst een cirkel in het zand. Daarna beweegt hij zich in een cirkel achteruit, terwijl hij met zijn kop zand wegschept, tot er een trechter van ongeveer 7,5 cm breed en 5 cm diep ontstaan is. Vervolgens graaft hij zich in op de bodem van de trechter, waar hij geduldig gaat zitten wachten. Alleen zijn kaken en zijn ogen steken nog boven het zand uit. Zodra er een mier of een ander insect langs de rand van de trechter loopt, komt hij in

actie. Met zijn kop gooit hij zand naar zijn prooi die daardoor het evenwicht verliest en in de kuil valt. De mierenleeuw gaat dan nog wat extra graven en creëert zo een lawine die het slachtoffer helemaal naar beneden doet vallen. Het wordt dan snel verlamd door de giftige onderkaken van de larve, die het leegzuigt en het karkas met een ferme zwaai uit de trechter gooit. Als je hun formaat in rekening neemt, zijn deze beestjes zo sterk als een leeuw.

Groepsdieren

Mierenleeuwlarven graven hun trechters meestal dicht bij elkaar. Het lijkt dan alsof er druppels op de grond gevallen zijn die kleine putjes gemaakt hebben. Door met velen op een kleine oppervlakte te leven, hebben niet alle larven eten wanneer er weinig voedsel is. Maar dat vormt geen probleem, want ze kunnen maanden zonder eten. Tijdens de winter graven ze zich dieper in en houden een winterslaap.

Larve van Gevlekte mierenleeuw (foto: Pieterjan Vervecken)

Van larve tot volwassen insect

Na 1 tot 3 jaar (afhankelijk van de hoeveelheid voedsel dat ze te pakken krijgen) is de larve volgroeid en verpopt. Hij spint een cocon ongeveer zo groot als een konijnenkeutel. Zandkorreltjes plakken vast aan de vochtige zijde van het spinsel. Dat zorgt voor extra stevigheid en camouflage. Na enkele weken komt de mooie mierenleeuw uit zijn cocon en is de cirkel rond.

Enkele filosofische vragen bij Natuurpunt

Tekst: Koen Van Keer

Het voorbije jaar heeft Natuurpunt als vereniging enkele woelige waters doorzwommen. Daarbij kwamen zowel organisatorische als meer filosofische vragen naar boven.

Eerste bom

Een eerste bom barstte toen Algemeen directeur Chris Steenwegen door de Raad van Bestuur van Natuurpunt in het najaar van 2018 werd ontslagen. Een groot deel van het personeel, maar ook heel wat Natuurpuntvrijwilligers bleken niet akkoord met de wijze waarop dit ontslagproces was verlopen. Het leidde tot een massaal bijgewoonde Algemene Vergadering (AV) op 1 december 2018. Daar werden een aantal beslissingen genomen die een verandertraject moesten in gang zetten. Het resultaat van de oefening rond dit traject wordt voorgesteld op de AV van 30 november 2019. Op het moment dat deze tekst geschreven wordt, kennen we de uitkomst nog niet.

Tweede bom

In de zomer van 2019 barst er dan een tweede bom. Natuurpunt krijgt op sociale en andere media veel kritiek, doordat de vereniging gelinkt wordt aan de komst van een industriële Ineos-vestiging naar de Antwerpse haven. Het bedrijf wil een terrein geschikt maken waar in de loop der jaren spontane bebossing optrad en Natuurpunt verklaart zich bereid om voor een deel van de verplichte boscompensatie te zorgen. Wat echter nog slechter valt bij zowel een deel van het personeel als een deel van de publieke opinie, is het feit dat de Natuurpuntafdeling waarbinnen ook een belangrijk deel van het Antwerpse havengebied gelegen is, een gift ontvangt van Ineos. Die gift moet dienen om de restfinanciering rond te krijgen voor de aankoop van het gebied Ertbrand. De schijn van belangenvermenging is gecreëerd.

WWF-delegatie op de "Strike for Climate" van 20 september 2019 (foto: Koen Van Keer)

Ethiek

De crisis weekt vragen los rond hoe Natuurpunt omgaat met giften van bedrijven die al dan niet terecht een kwalijke reputatie hebben als het gaat om milieu-impact. Er bestaat een afwegingskader hiervoor, maar dat is verouderd en dus onvolledig. Een onderdeel van het verandertraject binnen Natuurpunt is alvast dat dit kader wordt geüpdatet. Verder vergroot de druk ook van binnenuit op de vereniging om meer belang te gaan hechten aan het "ethisch besturen" van Natuurpunt. Knack-journalist Dirk Draulans ontwaart binnen de vereniging een strijd tussen "pragmatisme" en "ideologie" (Knack.be, 30/08/2019). Hij vat het zo samen: "Kan natuurpragmatisme -het verwerven en inrichten van natuurgebieden- opwegen tegen maatschappelijk imagooverlies door in zee te gaan met een bedrijf dat model staat voor alles wat er in de wereld mis kan gaan inzake milieu en klimaat?".

Natuur of milieu?

Diepergaand dringt zich binnen de vereniging de vraag op, of er even hard dient ingezet te worden op milieuproblematieken als op natuurdoelen. Ongetwijfeld een vraag die vreemd klinkt in de oren van vele van onze leden. Natuurpunt laat immers geen gelegenheid voorbij gaan om zelf te benadrukken dat bv. de klimaatproblematiek hoe dan ook gelinkt is aan onder meer de huidige biodiversiteitscrisis. Of om het met een toepasselijke slogan van een bevriende organisatie (WWF) te zeggen: "Natuur, klimaat, zelfde zaak". Toch is het door een kwestie van mankracht en gerichte expertise niet evident voor Natuurpunt om zich meteen op volle kracht in het brede milieudebat te mengen. Of de vereniging dat ook moet gaan doen, weliswaar met steeds het hoofddaccent op natuur, is voor velen echter een "no brainer".

Lessen?

Natuurpunt blijft een vereniging die uiterst noodzakelijk is om de belangen van de natuur in Vlaanderen te verdedigen. In duizenden dossiers blijkt dat onze vereniging de enige is die dit ook daadwerkelijk doet. Wel is duidelijk dat er lessen dienen getrokken te worden uit de crisis. Eén ervan is alvast dat het oor beter te luisteren mag worden gelegd bij het eigen personeel én de eigen vrijwilligers. De roep om een onberispelijk gedrag en imago is daar groot. Vrijwillige en professionele medewerkers hebben het nodig om fier te kunnen zijn op de vereniging waarvoor ze zich keihard inzetten. ■

Film *De Wilde Stad* (15 december)

De Wilde Stad schetst een beeld van de stad vanuit een totaal nieuw perspectief, dat van de onopgemerkte inwoners: de vele wilde dieren en planten. Bergketens van glas en beton, industriële savannes, kilometers rioolbuizen. Voor een groot aantal wilde dieren, bomen en planten zijn onze straten, tunnels, waterwegen en gebouwen van baksteen net zo geschikt en aantrekkelijk als een oerbos of nieuwe wildernis. De stad verdringt of vervangt de natuur niet, de stad is de natuur. De Wilde Stad toont de dynamiek, snelheid, kracht, schoonheid en humor van de natuur in een stedelijke omgeving, met verrassende plotwendingen. Een meeslepend verhaal vol avontuurlijke ontmoetingen tussen dieren en mensen.

De film is van dezelfde makers als de natuurfilm De Nieuwe Wildernis, die we enkele jaren geleden vertoonden. Een film die mooi aansluit bij de missie van Natuurpunt Schijnvallei vzw om natuur op onverwachte plaatsen (zoals de stad) evenveel aandacht te geven als die in natuur- en groengebieden.

In samenwerking met de Natuurpunt-afdelingen Antwerpen Stad, Schijnbeemden en Voorkempem.

Praktisch

Zondag 15 december 2019 om 14u en om 16u
GC 't Gasthuis, Turnhoutsebaan 199
2110 Wijnegem (theaterzaal)
Prijs: €4 voor Natuurpunt-leden,
€5 voor niet-leden

Tickets via GC 't Gasthuis te Wijnegem of via het secretariaat van Natuurpunt Schijnvallei:
info@schijnvallei.be of 03 354 55 06
Na de film kan u terecht in de foyer voor een drankje en een hapje.

Doodgravers: “opruimers” van de natuur

Tekst: Koen Van Keer

Ongelofelijk fascinerende diertjes zijn het, die doodgravers. Je zou er op het eerste gezicht wat lugubere gedachten kunnen bij krijgen, maar het gaat integendeel om mooie, krachtige kevers die kunnen zingen en bij schemering discreet kleine dieren begraven die jammerlijk overleden.

Nicrophorus investigator (foto: Sven Johansson)

Jeugdherinnering

Het is één van mijn mooiste jeugdherinneringen: in één van de jeugdtijdschriften (was het “Zonneland” of “Zonnestraal” of zo?) las ik een artikel over bijzondere zwart-oranje gekleurde kevers, die zo’n goede reukzin hadden dat ze vanop grote afstand de geur van een ontbindend muizenlijkje konden waarnemen. Ze vlogen er dan in de avondschemering naartoe en begonnen met het begraven van dat dode muisje.

Dat wou ik absoluut ook eens waarnemen. Op een dag vond ik een dode muis en trok er mee naar een veld. Daar begroef ik een bokaal tot de rand gelijk was met het bodemoppervlak en vulde hem met grond. Het muisje legde ik op die grond binnen de bokaalrand. “Als er doodgravers zouden op afkomen en ze zouden het muisje begraven, dan zouden ze, met muis en al, in de bokaal met aarde zitten”, was mijn redenering. Ik reed vol verwachting met mijn fietsje terug naar huis en kwam de volgende dag terug. De muis was verdwenen en bevond zich effectief met twee doodgravers in de bokaal!

Zorgzame moeder

Doodgravers vormen een koppel als ze aan zo’n muizenlijkje arriveren. De eerste die aankomt, is het mannetje, die vanaf dan een lokstof verspreidt die een vrouwtje lokt. Concurrerende exemplaren jagen ze weg. Dan beginnen ze de aarde onder de muis weg te graven, zodat het kadaver stilaan “wegzinkt” in de bodem, tot 5 à 10 cm diep. Na de paring jaagt het vrouwtje het mannetje weg en legt ze meer dan een dozijn eitjes in een ondergronds kamertje bij de dode muis. Als de kleine larven uitkomen, worden ze door de moeder gelokt door zacht gesjirp en dan mond-aan-mond gevoed met halfverteerd voedsel dat ze zelf opgeeft. Later eten de larven zelf van het lijk. Al na ongeveer zeven dagen zijn de larven volgroeid en verpoppen ze zich. Pas dan zit het werk voor de moeder erop. Een dergelijke hoogontwikkelde vorm van broedzorg is zeldzaam bij niet-sociale insecten. Bij sociale insecten zoals mieren, bijen en wespen zien we het wel vaker.

Vier soorten in de Schijnvallei

De volwassen kever kan een tsjirpend geluid maken wanneer hij verstoord wordt en durft dan ook wel een erg stinkende vloeistof uitscheiden, maar het meest merkwaardige blijft toch het opvallende uiterlijk en de bijzondere levenswijze. In onze regionale afdeling Natuurpunt Schijnvallei, die de afdelingen Antwerpen Stad, Schijnbeemden en Voorkempen omvat, vinden we vier soorten doodgravers: de Gewone doodgraver, de Krompootdoodgraver, *Nicrophorus investigator* (wacht nog op een Nederlandse naam) en de Zwarte doodgraver, die helemaal zwart is en dus de oranje/rode banden op de dekschilden mist. *N. investigator* is de zeldzaamste en werd tot nu toe enkel gemeld uit de afdeling Voorkempen. De Zwarte doodgraver is ook aan Zevenbergen gevonden, in de afdeling Schijnbeemden. De Krompootdoodgraver is gemeld in Zoersel, maar ook in Fort 3 te Borsbeek. De Gewone doodgraver is de algemeenste en is ook (recent nog) in het Rivierenhof aangetroffen.

Een doodgraver speelt ook een belangrijke rol in het boek Erik of het klein insectenboek (1941) van Godfried Bomans. Een klassieker die ondertussen al meer dan 60 herdrukken kende, maar waarschijnlijk toch vooral bij ietwat oudere medeburgers goed bekend is.

Zwarte doodgraver (foto: Sven Johansson)

WINTER... HEERLIJKE TIJD...

Tasje thee of koffie met een mooi kijk- of doeboek en tijd om de al dan niet gevleugelde tuinvrienden bij te voeden en te helpen met het voorzien van nestgelegenheden.

Kom eens een kijkje nemen in onze winkel te Wijnegem. We helpen je graag verder met het maken van de juiste keuze. Ook voor jouw pakjes, voor groot en klein, kan je bij ons terecht!

Pakjesidee: Doe iemand een Natuurpuntlidkaart cadeau! Wij zorgen eveneens voor het strikje er rond.

Adres: Turnhoutsebaan 343, te Wijnegem
 Open op dinsdag, donderdag en vrijdag van 10u tot 16u
 en op zaterdag van 10u tot 13u.
 De winkel/secretariaat is gesloten tijdens de kerstvakantie
 (van 23 december t/m 5 januari)

Gewone doodgraver (foto: David Andersson)

Gewone wolzwever (foto: Stefan Verheyen)

De Gewone wolzwever: een pluizige bestuiver

Tekst: Céline Canon

De Gewone wolzwever - *Bombylius major* - kan op het eerste gezicht gemakkelijk worden aangezien voor een bij. Deze soort komt in België algemeen voor op zandige en zonnige plekken langs bosranden en in tuinen.

Hommel of vlieg?

Hoe eigenaardig het ook lijkt, de Gewone wolzwever behoort tot de familie van vliegen. Ze hebben geen angel maar ze hebben een lange tong, die tot een derde van hun lichaamslengte kan meten, om diep in bloemen nectar op te slurpen. Dit betekent dan ook dat deze pluizige vlieg niet steekt en je geen schrik moet hebben als je er eentje tegenkomt! Hun ogen, vleugels en poten zijn typisch voor vliegen maar ze hebben een rosbruinige kleur die ons doet denken aan bijen of hommels. Maar wij zijn niet de enigen die dat geloven, deze vermomming schrikt ook vliegeneters af. Ze denken dat de *Bombylius* een bij of hommel is en dus een angel heeft. Daarom laten ze het beestje met rust.

Van parasiet tot onschuldige nectar slurper

De wolzwevers zijn afhankelijk van wilde bijen voor hun voortplanting. De vrouwelijke wolzwever bepoedert haar rijpe eitjes eerst met zand zodat ze minder kleverig worden. Haar achterlijf heeft daar een speciaal structuurtje voor. Dan vliegt ze naar een nestje van zandbijen en blijft ze even zweven voor de open nestingang om daar met een slingering van haar achterlijf een ei in te werpen. Het feit dat Gewone wolzwever zo hard op een bij lijkt, helpt om niet te hard op te vallen tijdens dit proces. De wolzweverlarve kruipt in het nest van de zandbij

en leeft er eerst van de aanwezige stuifmeelvoorraad. Daarna eet ze de bijenlarve. Als hij volwassen is, doet de wolzwever niemand meer kwaad en hij geniet enkel nog van nectar en pollen. Doordat de vrouwtjes zich enkel met pollen voeden (de mannetjes zowel met nectar als pollen) zijn wolzwevers belangrijke bestuivers.

Gewone wolzwever in rust (foto: Benoit Gauquie)

In de regionale Natuurpuntafdeling Schijnvallei is de Gewone wolzwever al opgemerkt in de drie lokale afdelingen (Voorkempen, Schijnbeemden, Antwerpen Stad). De grootste aantallen zijn gevonden bij het fort van Borsbeek. ■

K2
KAMPEERDER.BE

Frankrijklei 109
2000 Antwerpen
t+(32) 03 226 18 73
info@kampeerder.be

deKAMPEERDER

Leopoldstraat 21
2000 Antwerpen
t+(32) 03 226 05 49
kl@kampeerder.be

Uw specialist in wandelen • trekking • alpine en bergsport

De Berk

Tekst: Marc Van Outryve

De Berk is een ranke, sierlijke verschijning. Met zijn witte schors wordt hij nog steeds geëerd als de boom van het licht.

Ruwe berk, als pionier (foto: Rein Bruynseraede)

Pionier

De Berk bestond al in het Krijttijdperk, toen hier nog dino's rondliepen. Na de laatste ijstijd verspreidde hij zich noordwaarts en volgde de terugtrekkende gletsjers. Braakliggende gronden koloniseert hij als een echte pionier. In onze stad groeit hij langs berm van wegen en treinsporen, of is hij aangeplant. Hier vind je meestal de Ruwe berk, met kale loten en bladeren. De Zachte berk heeft zacht behaarde twijgen en bladeren. Beide soorten zijn inheems, maar de Ruwe berk is meer aangeplant. Zijn witte schors, afbladerend op de lagere stamdelen, valt op. De mannelijke katjes zijn geel en reeds in het begin van de winter aanwezig. In mei produceren ze overvloedig stuifmeel, dat hooikoorts kan veroorzaken. De wind bestuift de vrouwelijke katjes en verspreidt de zaden.

KENMERKEN VAN DE BERK

Familie	Berkenfamilie (Betulaceae)	Bloemen	eenslachtig, in aren (katjes)
Stam	tot 30m hoog	Blad	driehoekig, getande zijrand
Kroon	ijl en luchtig	Vrucht	gevleugeld nootje
Schors	wit of grijs, afschilferend zwarte openingen onderaan	Voorkomen	zandige, arme bodem
		Wortels	ondiep: gevoelig voor droogte

Mythisch

In Noord-Europa gold de Berk als een heilige boom, mythisch symbool van het licht en de nieuwe lente. Voor de Germanen was hij de boom der wijsheid. Nieuwe leiders moesten door een berkenlaantje lopen voordat zij hun nieuwe functie mochten bekleden. Zijn bladeren, twijgen en sap gaven magische kracht. Bij de Kelten was de Berk gewijd aan Bergha, godin van de dichtkunst en de geneeskunst. Ook bij ons kreeg de Berk eeuwenlang een ereplaats als meiboom. Deze werd centraal op het dorpsplein feestelijk geïnstalleerd, om de lente te vieren.

Multifunctioneel

Heel wat insecten voeden zich met Berk, ook schimmels die het kernhout soms doen wegrotten. Een andere schimmel groeit in de schors en doet veel nieuwe twijgen ontstaan, heksenbezems. De buitenste schorslaag vernieuwt zich voortdurend en valt soms af in dunne repen. De schors bevat het waterafstotende betuline, is geschikt als dakbedekking en wordt gebruikt voor schoenen en kano's. Berkenhout is mooi blank en wordt gebruikt voor meubels en houtpulp. Berkensap wordt getapt uit een wigvormige insnijding in de stam. Het smaakt zoet en kan puur gedronken worden. Het zou helpen bij lusteloosheid en voorjaarsmoedheid. De knoppen en bladeren van de Berk bevatten zeepstof, looistof en vluchtige olie. De Berk accumuleert zware metalen in zijn bladeren, zodat men door middel van bladanalyse zware metalen in de bodem kan opsporen. Berkenbladthee is vochtafdrijvend, nuttig bij blaas- en nierziekten. In Scandinavië slaat men zich na de sauna met berkentakken, wat nieuwe energie opwekt. De Berk blijkt een uitstekende bondgenoot van de mens. Zoals alle bomen. ■

Ruwe berk met witte, afbladerende schors (foto: Jan Verzele)

Interview met Ria Van Bastelaere

Tekst: Céline Canon

Ria zorgt al bijna 4 jaar voor de kwaliteit van het tijdschrift van Natuurpunt Antwerpen Stad. Ze volgt alles op, van de verdeling van artikelen tot het versturen naar de drukker.

Hoe ben jij bij Natuurpunt Antwerpen Stad terechtgekomen?

Ria: In 2016 had ik toevallig wat vrije tijd en zocht ik iets om te doen als vrijwilliger. Ik wist dat er een website bestond voor vrijwilligers, waar je jezelf kan inschrijven en jezelf dan voorstelt door te vertellen wat je kan doen. Op die website staan ook verenigingen die specifiek vrijwilligers zoeken. Plotseling vond ik een advertentie van Natuurpunt waarin ze nalezers zochten. Nalezen heb ik altijd graag gedaan. Ik heb jaren bij een drukkerij gewerkt en daar moesten we documenten ook vaak nalezen. Het leek me ook erg plezant om over natuur te lezen. Ik besloot toen om een mailtje te sturen en even later mocht ik op gesprek. Toen ze wisten dat ik veel werkervaring had in een drukkerij vroegen ze me of ik niet de hele coördinatie van het tijdschrift wou doen. En dat heb ik toen geaccepteerd en sindsdien ben ik nooit gestopt.

Hoe gaat dat? Een tijdschrift maken?

Ria: We starten elk tijdschrift met een redactievergadering: we bespreken welke artikels in het tijdschrift komen. Dan neem ik contact op met mensen die in aanmerking komen om deze artikels te schrijven. Als ze akkoord gaan, geef ik ze een deadline en wanneer ze klaar zijn, stuur ik het artikel naar onze nalezers. We hebben een 6-tal mensen die het tijdschrift nalezen.

En de mooie foto's?

Ria: Zelf zorg ik ook voor de foto's die bij de artikels komen, dat doe ik voornamelijk via de website waarnemingen.be. Om de foto's in het tijdschrift te kunnen publiceren, vraag ik altijd de toestemming van de fotograaf. Meestal reageren ze enthousiast als ze dat horen. We zetten altijd hun naam bij de foto en sturen hen een versie van het tijdschrift toe. Zodra ik de feedback krijg van de nalezers, bundel ik alles en stuur ik de aangepaste versie naar de auteurs. Dan vergaderen we nog eens, om de volgorde te kiezen en te beslissen welke titels en foto er op de cover komen. Na de vergadering sturen we alles naar een van onze layouters. De layouter van dienst bezorgt mij dan een eerste opgemaakte versie, die stuur ik ook naar de nalezers. De layouter voert hun correcties uit, dat gaat zo twee keer over en weer. Als ik het dan zelf nog eens nalees en goedkeur, hebben we de finale pdf versie die we laten drukken.

Ria Van Bastelaere (foto: Alain Leglay)

Dan nodigen we vrijwilligers uit om de adresetiketten op de tijdschriften te plakken en brengen we alles naar de post.

Wil je onze redactie helpen met nalezen? Heb je zin om zelf een artikel te schrijven? Of wil je gewoon eens gezellig etiketten komen plakken met ons? Stuur dan een mailtje naar info@natuurpuntantwerpenstad.be en vertel ons wat meer over jou! ■

Studie en beheer

Een bondige kroniek van het beheer en de monitoring in onze afdeling

Tekst: Erik Molenaar

Erik Molenaar overleed op 4 november 2019. In een volgend nummer brengen we een In Memoriam.

Juli 2019

Het is de mooie tijd van hoge middagzon en eindeloze schemering. Voor de monitoring is zo'n verdroogde stadsflora niet ideaal. Toch doen we met FONAS gericht onderzoek in de Edelgesteente wijk van de Groenenhoek - met de uitzonderlijke vondst van uitzaaiende Moseik en Blauwe passiebloem - en het Stadspark, met nieuwe soorten als Oosterse morgenster. Er komen ook veel waarnemingen binnen van libellen en juffers, haast allemaal uit het Stadspark, maar ook van de Konijnenwei en van Antwerpen Centrum, waar voor het eerst zelfs Zuidelijke heidelibel (met foto) wordt gepost, een unicum voor de binnenstad. Andere toppers zijn Zadellibel en Zwervende heidelibel, die hier tot laat in

de zomer nog worden genoteerd. Dwarsbandkakerlak is nog zo'n topvondst, al was het maar een nimfje, evenals Zuidelijke groene schildwants. Speciale motten zijn Zuidelijke kruidenmot en Zeepkruidkokermot, op meerdere plekken deze maand.

We krijgen drie jonge krachten bij voor het natuurbeheer op Wolvenberg, wat vooral bij het maaien en afhooien erg belangrijk is. We ruimen ook een zware afgebroken zijtak van een (door de droogte kwetsbare) Schietwilg van het pad, dat trouwens al weken lang vol ligt met een dik pakket populierenbladeren. Aan de ingang bloeit een gele zee van Pastinaak en op de nieuwe graslanden is Gewone bermzegge eindelijk aan uitbreiding begonnen.

FONAS op het Begijnhof (foto: Karin Thiers)

Augustus 2019

Ook deze maand komt er jonge hulp op het terrein, waar we verder maaien in de verruigde stukken met Armeense braam. Een zware karwei in de hitte, maar als het eens regent verschijnen overal paddenstoelen, een beeld dat we eigenlijk reserveerden voor de herfst.

Toch alweer een topmaand voor zeldzame, veelal exotische organismen in de stad. Bij de monitoring van het Begijnhof noteren we voor het eerst Vijgenbladige stokroos, gekiemd tussen de stenen. Kamferalant bloeit volop langs de snelweg. Stinkend streepzaad (de exotische ondersoort ervan) is verschenen op de begraafplaats in Berchem. Geelplaatparasolzwam, gevonden in Berchem, is dan weer een heel zeldzame inheemse soort! Andere opvallend zeldzame soorten zijn Heelblaadjespalmot, Kaskaardespin en Spinduizendpoot, een uitheemse Geleedpotige met vijftien paar poten. Onder de wantsen melden zich Bonte dennenschildwants, Lindenspitskop en Zuidelijke groene schildwants. Mexicaanse zwartsteel is een zogenaamde Langsteelgraafwesp, vooral gevonden in Noord-Amerika, maar nu ook in Zuid- en Midden-Europa. Met zo'n naam is me wel niet duidelijk of dit echt een inheemse graafwesp is.

Het exotisch Streeppzaad (foto: Karin Thiers)

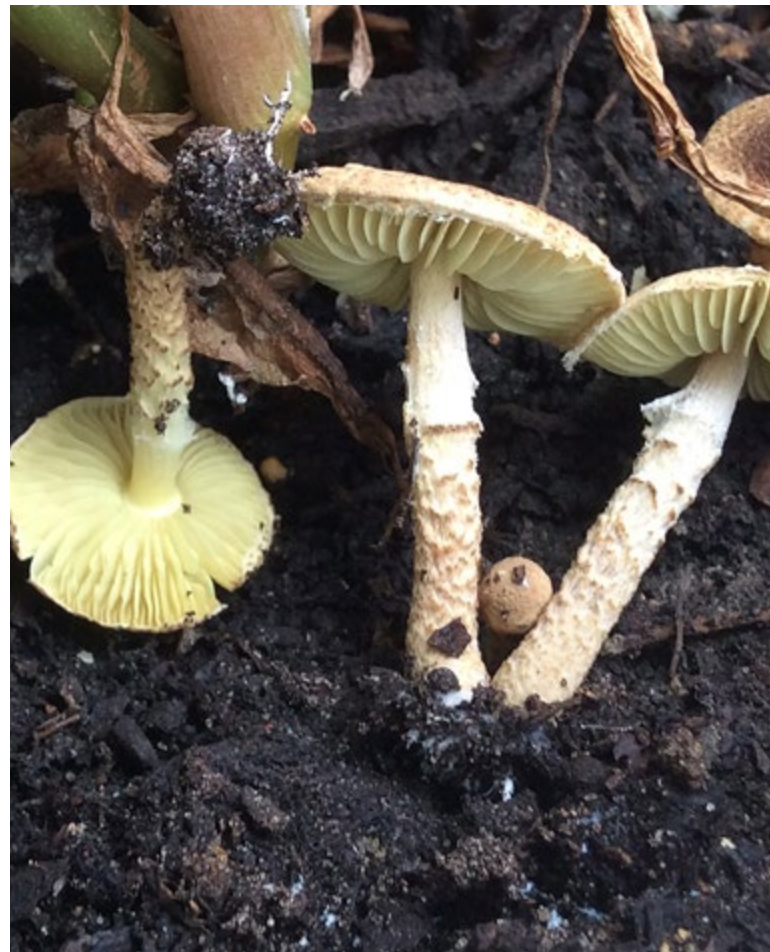
September 2019

Heel de maand worden nog gegevens gepost, o.a. van Zadellibel in het Stadspark.

Bij de monitoring van de flora op het Eilandje wordt een reeks prairietuinexoten aangetroffen op het brughoofd van de Mexicobrug. In de zijstraatjes ontdekt men op het voetpad zelfs Oleander, een soort die nooit eerder als zaailing is opgemerkt in ons land.

Later deze maand monitoren we nog de omgeving van de Draakplaats in Zurenborg, waar o.a. Liggende ganzenvoet stilaan opnieuw de straatstenen weet te koloniseren.

Op het natuurgebied wordt nu zoveel mogelijk met de maaibalk gewerkt op de graslanden en de dunste ruigten. Het blijft een enorme klus om dit met enkele mensen fatsoenlijk af te hooien. Ook achter de voormalige volkstuinten en langs het fietspad op de Brilschans wordt de maaibalk ingezet, maar het meeste zal voor oktober worden! Dank aan allen die een extra handje zijn komen toesteken, en wees zeker dat je meer dan welkom blijft bij onze beheerploeg. ■

Geelplaatparasolzwam (foto: Terry Coppens)

Huismussen in Antwerpen

Tekst: Guy Van Steen

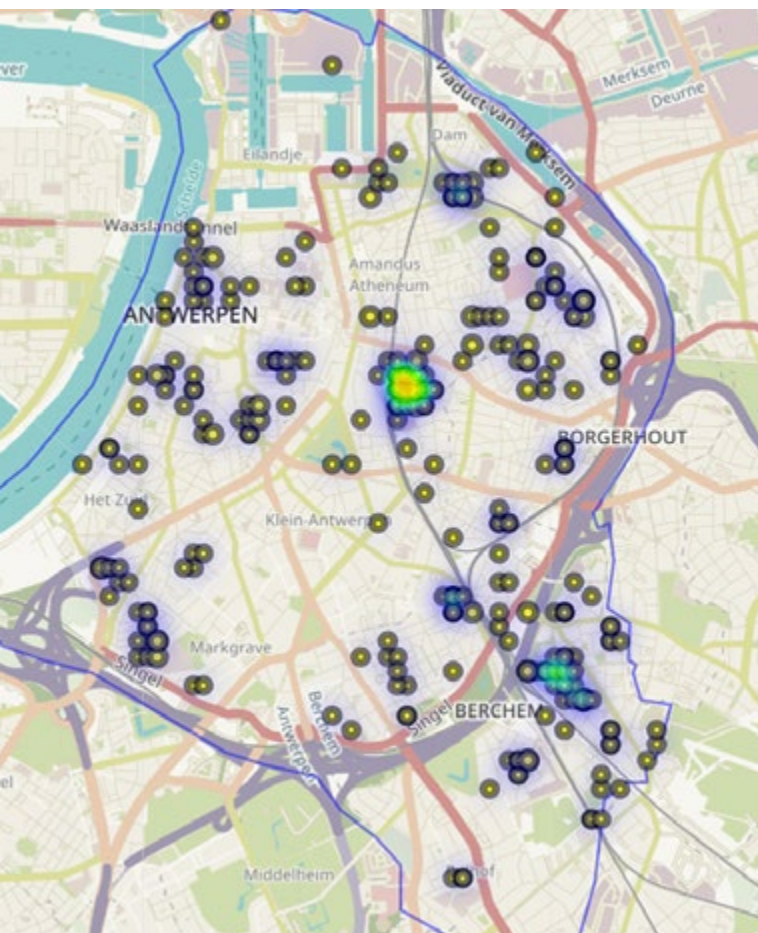
Ken je de Huismus nog? Ooit was het één van de meest voorkomende vogeltjes. Een Huismus valt niet op door zijn kleurenpracht of door zijn mooie gezang.

Het is een klein bruin en zwart vogeltje dat tjlip zegt. Het mannetje heeft een grijs hoofdje met roodbruine zijkanten. Keel en borst zijn zwart. Hoe meer zwart hoe dominanter het mannetje is. De vleugels zijn bruin en grijs en de onderzijde is grijs. Vrouwjes zijn onopvallend bruin en grijs.

Vrij zeldzaam in Antwerpen

In Vlaanderen is de Huismus nog altijd een veel voorkomende vogel. Maar de aantallen nemen af. In 2017 stond hij nog op nummer 1 bij de jaarlijkse tuinvogeltelling. Maar in 2018 moest hij die plaats afstaan aan de Koolmees.

In Antwerpen is die toestand totaal anders. De Huismus is er vrij zeldzaam geworden. Maar als je goed zoekt dan kan je er toch nog wel wat vinden. Op de website antwerpenstad.waarnemingen.be kan je de toestand volgen. Er zijn elk jaar ongeveer 90 waarnemingen met in totaal ongeveer 300 exemplaren. Op het kaartje kan je de verspreiding gedurende de laatste drie jaren goed zien. In heel de stad zijn er waarnemingen. Maar een absolute hotspot is de Antwerpse Zoo. De vogels profiteren van het voedsel dat daar aan de dieren gegeven wordt en van de (voor hen) veilige parkachtige omgeving.

Verspreiding Huismus in onze afdeling, oktober 2019 (grafiek: Waarnemingen.be)

Vijanden

Huismussen leven in kolonies en ze zijn cultuurvolgers. Ze eten vooral veel zaden en granen zoals tarwe, gerst en haver. Maar ook bloemknoppen en bessen. In de broedtijd eten ze vooral insecten en wormen. Voedsel vinden is in de stad voor hen niet simpel.

Er liggen in de stad bovendien nog vijanden op de loer zoals katten en alle kraaiachtigen. Zelfs voor een Sperwer moeten ze hier oppassen. Daarom zitten huismussen graag verscholen in dicht struikgewas.

Huismussen broeden van maart tot augustus. Ze hebben dan 2 of 3 legfels van 4 tot 6 eieren. Hun nest maken ze onder dakpannen, achter een losse plank of in andere gaten en kieren in gebouwen.

Mannetje Huismus (foto: Guy Opdorp)

Help de Huismus

Als je de Huismus wil helpen, kan je op een klein oppervlak voor een complete habitat zorgen. Zorg voor veiligheid en voedsel. Dat krijg je door een paar dichte struiken, een haag of een dikke laag klimop. Laat gras en kruiden staan voor de zaden. Je kan de huismussen bijvoeden met bijvoorbeeld duiven- of kippeneten met gebroken maïs. Pas op met brood. Dat is te zout voor hen. Vergeet niet voor water te zorgen om te drinken en te baden.

Er moet ook voor nestgelegenheid gezorgd worden. Hang meerdere nestkasten of een mussenflat. Mussen zijn immers kolonievogels. Als je verbouwt dan kan je voor een mussenvide zorgen. Dit zijn nestplaatsen die onder de dakpannen worden aangebracht zonder de dakisolatie te beschadigen. Door de constructie kunnen de vogels zich ook niet verder onder het dak verspreiden.

Onze vogelwerkgroep De Stadsmus wil graag de toestand volgen. Als je een mussenkolonie in je straat of in je tuin hebt dan kan je dit per mail melden via vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be. Wij komen dan graag een kijkje nemen. ■

Een wandeltocht vol verhalen met JONAS

Op 16 juni konden kinderen, samen met hun ouders of begeleiders meegaan op een leer- en activiteitentocht. We kregen vijf brieven, elk met een eigen verhaal. Zo deed Robin Roodborst zijn beklag over het feit dat zijn boom gekapt werd en hij een nieuw huis moest zoeken. Met behulp van een bomenzoekkaart bekeken we bladeren en probeerden uit te vinden welke bomen er stonden en of ze konden dienen als nieuw huis voor Robin.

Tekst: Björn Hendrickx

Jack bestudeert de opdracht (foto: Ria Daman)

Geïnteresseerde deelnemers (foto: Ria Daman)

In eerste instantie probeert JONAS met activiteiten zoals deze kinderen op een speelse wijze meer te leren over de natuur. Verder willen wij ook interesse voor de natuur wekken.

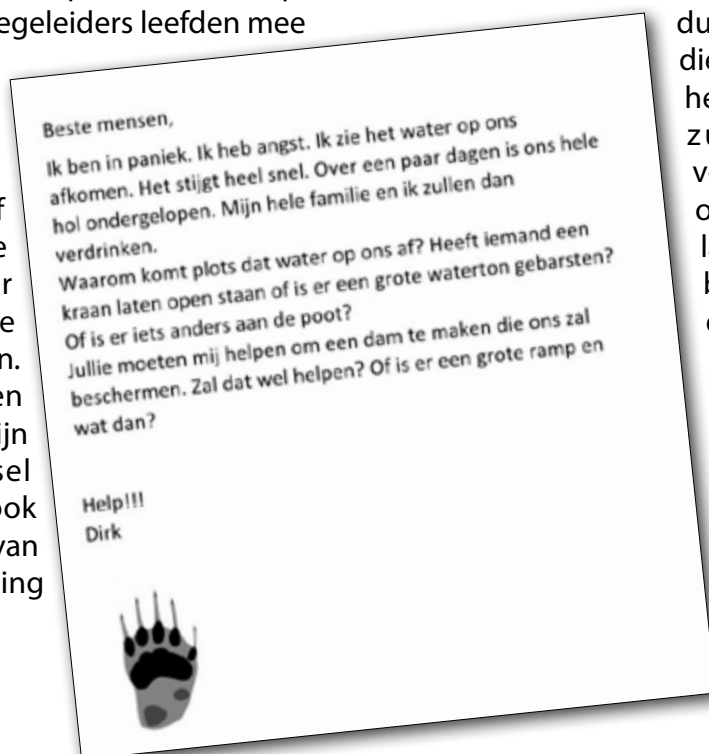
Eén van de kinderen die erbij was, Jack (8 jaar), stuurde ons een tijdje na de leerrijke activiteit zijn eigen verhaal door! Hieronder kan je het verhaal van Jack lezen over Dirk de Das, zijn zelf bedachte dierenvriend met zijn eigen probleem!

Je kan om deze brief glimlachen, maar dit kleine stukje tekst betekent nog zoveel meer. Het zijn weer nieuwe ogen die geopend zijn, al dat moois zien en het niet kunnen loslaten. Het is een duwtje in de rug voor zij die om de wereld rondom hen geven. Ongetwijfeld zullen kinderen (en volwassenen) zoals Jack ons later nog veel meer laten zien en een enorme bijdrage betekenen voor de natuurlijke wereld.

Wij hopen jou alvast op één van onze volgende activiteiten te zien.

Tot dan!

Zoals je misschien al vermoedt, draaiden alle activiteiten rond de verandering van het klimaat en de impact daarvan op de natuur. Kinderen en begeleiders leefden mee met de dieren door samen na te denken over hun problemen en door opdrachten uit te voeren. Zo gaf Katja Konijn ons alle ingrediënten voor zaadbommetjes die we dankonden verspreiden. Daar kunnen insecten zoals Boris de Bij en zijn kolonie meer voedsel uithalen, waardoor ook wij kunnen genieten van lekkernijen zoals honing en fruit.

Activiteitenkalender

DECEMBER 2019 – JANUARI 2020 – FEBRUARI 2020

Voor de volledige agenda zie www.natuurpuntantwerpenstad.be

*Niet-leden betalen € 1/ Leden nemen gratis deel

Lees Natuur.stad digitaal

2800 gezinnen ontvangen vier keer per jaar een tijdschrift met 16 pagina's. Hoeveel ton papier kruipt daarin? Onze drukker werkt wel met chloorvrij 100% gerecycleerd papier, maar toch... Ook Natuur.stad wil zijn ecologische voetafdruk verkleinen en daarom willen we onze leden graag vragen te overwegen of ze hun abonnement-op-papier niet willen omzetten in een digitaal abonnement. Je krijgt dan telkens een prima verzorgde pdf opgestuurd. Zo help je onze druk- en verzendingskosten verlagen en kunnen we meer geld stoppen in onze core business: de stad kwalitatief vergroenen. Wil je overstappen op digitaal? Geef ons een seintje via info@natuurpuntantwerpenstad.be

December 2019

- 15** Film 'De Wilde Stad' om 14 uur en om 16 uur
Locatie: GC 't Gasthuis, Turnhoutsebaan 199, 2110 Wijnegem
Zie ook p. 5
- 15** Uitstap De Stadsmus: Kruibeekse Polder Van 8 uur tot 14 uur
Afspraakplaats Borsbeeksebrug Post X, 2600 Berchem
Inschrijven verplicht: vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be

DE STADSMUS

Vogeltellingen

(iedere eerste zondag van de maand)

1 december 2019

Bospolder en Ekerse Putten
Aanvang: 9 uur
Afspraak: ingang Bospolder, voetgangersbrug, Vierkerkenstraat, 2030 Ekeren

5 januari 2020

Hof van Leysen - Domein Hertoghe - Harmoniepark
Aanvang: 7u30
Afspraak: ingang Hof van Leysen, Markgravelei, 2018 Antwerpen

1 februari 2020 (zaterdag)

Meeuwentelling Ekerse Putten
Aanvang: 16u30
Afspraak: Ingang Bospolder, Voetgangersbrug, Vierkerkenstraat, 2030 Ekeren

Januari 2020

- 12** Daguitstap De Stadsmus: Ganzentocht in West-Vlaanderen
Afspraak: 8 uur
Afspraakplaats: Borsbeeksebrug, Berchem, aan de halte van de Flixbus
We bezoeken een aantal poldergebieden in West-Vlaanderen. Het exacte doel van de uitstap hangt af van de vogelwaarnemingen de dagen voordien.

ZWERFVUILACTIE

Laatste zondag van de maand
(29 december 2019 – 26 januari 2020 – 23 februari 2020)
Van 14 uur tot 16 uur
Afspraakplaats: parking Zeilclub, Oosterweelsteenweg 1, Antwerpen

WINTERBEHEER WOLVENBERG

Elke zondag van 1 december 2019 tot 23 februari 2020
Van 9u30 tot 12 uur
Afspraakplaats aan de container hoek Posthofbrug – Singel
Stevig schoeisel en kledij die tegen een stootje kan.
Werkhandschoenen krijg je ter plekke.

Februari 2020

Nog geen gegevens beschikbaar

CURSUS

Klimaatverkenner

7 december 2019: van 9u30 tot 12u30
(laatste deel: wandeling met klimaatproevertjes)

Gidsen van kinderen

11 februari 2020: van 19u30 tot 22 uur

18 februari 2020: van 19u30 tot 22 uur
Locatie: 't Oud Kapelleke, Ferdinand Coosemansstraat 127, 2600 Berchem

22 februari 2020: van 10 uur tot 13 uur

Locatie: de Wolvenberg, Singel-Posthofbrug, 2600 Berchem

€16,20 leden Natuurpunt en €18,00 niet-leden.

Alle info en inschrijving:

<https://www.natuurpunt.be/agenda/cursus-gidsen-van-kinderen-berchem-36064>